

Львівська Академія Мистецтва

На правах рукопису

ШПИРАЛО
Лілія Романівна

МІСЬКИЙ КОСТЮМ ГАЛИЧИНИ
КІНЦЯ XVIII – XIX СТОЛІТТЯ
(стильові ознаки)

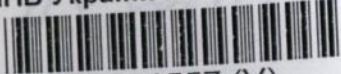
Спеціальність 17.00.06 - декоративно-прикладне
мистецтво

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Львів - 1995

448/449

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00761557 (V)

Дисертація в

Робота виконана в Львівській Академії мистецтв.

Науковий керівник - доктор мистецтвознавства,
професор Стельмачук Г.Г.

Офіційні опоненти:

1. Доктор мистецтвознавства, старший науковий співробітник
Кара-Васильєва Т.В.

2. Кандидат мистецтвознавства,
доцент Голубець О.М.

Провідна організація - Інститут народознавства НАН України.

Захист відбудеться " 7 " грудня 1995 р. на засіданні
Спеціалізованої вченої ради Д 04.12.01 у Львівській академії
мистецтв (290011, м. Львів, вул. Кубійовича, 38).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Академії.

Автореферат розісланий " 6 " листопада 1995 р.

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради
кандидат мистецтвознавства

Igor Vahur І.В.Голод.

ЛННБ ім. В. Стефаніка
АН України

У час національного відродження і становлення самостійної української держави великої актуальності набуває дослідження давніх пам'яток матеріальної та духовної культури. Одним з важливих її складових є одяг. На кожному історичному етапі залежно від суспільно-економічних, природних, географічних та кліматичних умов, основних занять населення, а також культурних взаємозв'язків із сусідніми народами одяг набував своєрідних ознак, диференціювався щодо матеріалу, крою, призначення.

Костюм, як один з компонентів культури українців, давно привертая увагу істориків, мистецтвознавців, етнографів, художників, хоча разом з іншими декоративно-прикладними різновидами художньої творчості він став об'єктом мистецтвознавчих студій лише з другої половини минулого століття. Історія його розвитку і становлення посідає почесне місце не тільки в східно слов'янській, а й у загальноєвропейській та світовій культурі.

Одяг завжди був невід'ємною складовою частиною культури кожного народу. Його цілісна комплексна завершеність виявляється в період формування нації, коли створюється саме поняття національного одягу, костюму.

Як бачимо, актуальність дослідження зумовлена зростаючим інтересом до вивчення міської культури (зокрема, декоративно-прикладного мистецтва), яка становить невід'ємну частину національної культури і якій раніше не надавалося належної уваги. Як предмет наукового дослідження обраний регіон через певні історичні обставини викликає посилене зацікавлення. Розвиток міського костюма, який тут побутував, вимагає ґрунтовного дослідження, реконструкції та теоретичного узагальнення. Підтвердженням тому є огляд літератури з даної проблематики, яка загалом має описовий,

констатуючий характер і містить лише окремі теоретичні висновки.

Певні відомості про одяг кінця XVIII - початку XIX ст. знаходимо в описах-щоденниках, мемуарах мандрівників, які подорожували в цей час по Галичині, загальних історичних працях вчених-істориків В.Гаке, П.Чубинського, В.Познанського, Ф.Вовка, І.Вагилевича. На особливу увагу заслуговують відомості, які подав Я.Головацький. В його роботах вперше дається спроба ґрунтовно охарактеризувати міщанський одяг Галичини, окремо розглянути чоловічі і жіночі комплекси вбрання з врахуванням яскравої зональної варіантності ряду їх ознак. Зацікавлення до вбрання проявляє І.Франко під час етнографічних експедицій, що фіксуються в його працях.

Питання культури і побуту, в тому числі і вбрання українського народу, посідало певне місце в працях польських, чеських та німецьких дослідників XIX століття: В.Поля, А.Бельовського, В.Завадського, Л.Вайгеля, Я.Байгера, К.Фалькевича, Ф.Ржагоржа, І.Коперницького, О.Кольберга.

У XIX ст. література з даної проблеми поповнилася новими працями українських та іноземних дослідників. Теоретичні проблеми різних сфер матеріальної та духовної культури знайшли відображення у працях С.Арутинова, Ю.Бромляя, В.Наулко, Я.Прилипка, М.Рабиновича, С.Токарева, В.Рибакова, О.Сухаревої, а також вчених з Молдови В.Зеленчука і Н.Калашнікової, Л.Молчанової - з Білорусії.

Значний інтерес для висвітлення даної теми становлять монографії та окремі статті Г.Маслової, Б.Білецької, К.Стамерова, Ю.Пошко, Я.Ісаєвича, Т.Ніколаєвої, Г.Шербія. Безпосередньо питання міського костюма у більшій чи меншій мірі торкалися в монографії "Український народний одяг" К.Матейко, у статті - В.Мионов. Етнографічний та мистецтвознавчий аналіз комплексів українського

народного одягу, в тому числі і міщанського, зробила в монографії "Український народний одяг XVII - поч. XIX ст. в акварелях Ю.Глаговського" Г.Стельмачук.

Слід відзначити і результати досліджень польських науковців, які представляють наукову цінність з огляду порівнянь і аналогій польського та українського костюма - С.Лама, М.Барткевича, І.Турнау, Є.Шіллер, А.Банаха та Є.Банах, Т.Блотницького, Я.Матеяка та фундаментальна робота М.Гутковської-Рихлевської, яка в контексті розвитку стильової еволюції польського вбрання подала певну інформацію і про одяг галицьких міщан.

Отже, можна відзначити, що в галузі вивчення міського костюма до початку XX ст. відбувався процес нагромадження багатого фактичного матеріалу та робились перші спроби його наукового обґрунтування. Узагальнених публікацій на дану тему все ж не було. У перші десятиліття XX ст. одночасно з появою нових документальних матеріалів починається і розробка питань теорії костюма.

Як бачимо, вивчення літератури з даного питання засвідчує відсутність цілісного дослідження, яке б у повній мірі розкрило стильову специфіку міського вбрання Галичини кінця XVIII-XIX ст., а також особливості його комплексів у різних верств міського суспільства. У зв'язку з цим у роботі запропоновано новий метод комплексного підходу до вивчення вибраної теми на основі порівняльного аналізу різних видів джерел.

Крім розглянутих вище літературних джерел, джерелознавчу базу дослідження складають матеріали архівів, запасники музеїв України, періодичні видання, що виходили в той час, фотодокументи, приватні колекції.

До роботи залучені матеріали, які містяться у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаніка НАН України, рукописно-

му відділі Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України у Києві та Інституту народознавства НАН України у Львові.

Багатий фактичний матеріал поповнили музейні колекції. Це насамперед багата збірка одягу і тканин Музею Етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України у Львові, де зберігаються оригінальні зразки міського чоловічого та жіночого вбрання Галичини, Історичного музею (Львів), Національного музею (Львів) та Державному музеї українського народного декоративного мистецтва України (Київ). Певний інтерес представляє і колекція вбрання у державному музеї етнографії Санкт-Петербурга.

Суттєвим джерелом з даної теми є гравюри, акварелі, серія скульптурних статуєток, виконаних фабриков І.Левинського у Львові. Велика їх кількість міститься у колекції Музею етнографії та художнього промислу (Львів), у приватних збірках.

У роботі використано твори образотворчого мистецтва з запасників історичних, художніх та краєзнавчих музеїв України. Цікаві матеріали до теми є у Львівському історичному музеї, Львівській картинній галереї, Національному музеї у Львові, Музеї українського образотворчого мистецтва України у Києві, Івано - Франківському художньому музеї, Дрогобицькому краєзнавчому музеї, музеї-заповіднику Олеський замок.

Документальну цінність представляли колекції фотографій XIX ст. Історичного музею у Львові. До роботи долучено знайдені і досліджені фотографії з приватних сімейних архівів жителів Львова.

Виходячи із стану вивчення обраної проблеми на сьогоднішній день та огляду джерелознавчих матеріалів, в роботі ставиться основна мета - ґрунтовно дослідити та реконструювати міський костюм Галичини кінця XVIII-XIX ст., проаналізувати стильові ознаки в

комплексах міського вбрання.

У зв'язку з поставленою метою у дисертації визначились такі завдання:

- систематизувати й узагальнити літературні джерела з даної проблеми, ввести до наукового обігу виявлені архівні матеріали та опрацювати давні малюнки художників із зображенням одягу кінця XVIII-XIX ст., що містяться в запасниках музеїв;

- прослідкувати залежність процесів розвитку основних форм вбрання від конкретних природно-географічних, історичних та культурних умов;

- показати становий характер комплексів міського вбрання у Галичині і дослідити особливості його формування у представників різних соціальних груп міського населення;

- висвітлити костюм Галичини у контексті розвитку західно-європейської моди кінця XVIII-XIX ст., впливу державно - політичних орієнтацій та художнього стилю досліджуваної доби;

- встановити наявність та роль давніх народних традицій у створенні окремих видів і основних типів міського вбрання Галичини.

- розглянути та проаналізувати художні особливості костюма відповідно до взаємовпливів соціальних та етнічних факторів і сприйнятті стилістичних новацій.

Об'єктом дослідження є оригінальні зразки вбрання - твори декоративно-прикладного мистецтва та образотворчі джерела і фотодокументи. Предмет дослідження визначається історико-художніми процесами розвитку міського костюма Галичини на тлі європейської культури. Територія дослідження обмежена історичними землями Галичини. Згідно з сучасним адміністративно-територіальним поділом досліджувана територія містить Львівську, Івано-Франківську, за-

хідну частину Тернопільської області та частково східні землі Польщі Перемишльського та Жешівського воєводства. Саме тут яскраво визначилась специфіка виникнення і частих змін форм, багатство комплексів вбрання, взаємозв'язки з елементами культури інших народів.

Хронологічні межі дослідження охоплюють кінець XVIII-XIX ст. складний період в історичній долі народу Галичини і разом з тим показовий у плані візноманітнення та ускладнення як окремих видів, так і цілих комплексів міського вбрання, процес еволюції якого відбувався на фоні активного розвитку мистецтва того часу.

Методологічна основа дослідження базується на засадах історичної оцінки, що дозволяє прослідкувати еволюцію форм міського вбрання. Методом дослідження обрано комплексно-системний аналіз матеріалу, який проводиться на історико-мистецтвознавчому рівні.

Наукова новизна роботи визначається насамперед тим, що в ній уперше проведено цілісне дослідження з наступним історико-мистецтвознавчим аналізом стильових ознак основних комплексів такого феномену як міський костюм Галичини кінця XVIII - XIX ст.

У роботі уперше систематизовано й узагальнено опубліковані раніше матеріали, а також використано метод комплексного підходу до предмету дослідження. До наукового обігу введено нові знахідки - обширний фактичний матеріал, в тому числі і неопублікований раніше, який включає як писемні джерела, назви тканин та окремих складових частин вбрання, так і малюнки художників, живописні роботи, дрібну пластику, що довгий час зберігалися у закритих чи малодоступних фондах бібліотек та музеїв.

Практичне значення роботи полягає в можливості її використання як вагомої складової фундаментальних праць з історії української культури. Вона може стати основою розділів посібника з

мистецтвознавства та народознавства для викладачів та студентів відповідних навчальних закладів. Робота має значну інформаційну цінність та може ефективно застосовуватись в музейній практиці при визначенні хронологічних меж створення та побутування експонатів, а також має важливе значення для атрибуції мистецьких пам'яток.

Апробація. Основні положення дисертації висвітлювались на міжнародній науковій конференції "Етнографічна спадщина і національне відродження" (Київ, 1992), доповідались на XXXI-XXXIII науково-творчих конференціях професорсько-викладацького складу ЛАН (Львів, 1992-1994), викладались у публікаціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, приміток до кожного розділу, списку літератури. До дисертації додається альбом ілюстрацій (додаток 1), що налічує 144 фотографії.

У Вступі обґрунтовується актуальність теми, дається короткий огляд літератури з даного дослідження, визначаються джерела, на основі яких відбувається аналіз, формулюється мета і основні завдання дисертації, принципи методології і методи роботи, а також визначається наукова новизна і практичне значення.

У першому розділі "З історії розвитку міського вбрання Галичини" автор аналізує витoki та еволюцію форм вбрання по періодах: Княжа доба та XVI-XVII ст.

Даний розділ складається з двох підрозділів. У першому "Одягові тканини та їх функціональне призначення увага зосереджується безпосередньо на тканинах для одягу, їх видах, походженню та особливостях побутування на території Галичини. Костим того часу був певною позначкою, за якою визначалась належність людини до відповідної соціальної верстви. Розкішний одяг князів, шляхти

стверджував їх панівне становище і характеризувався насамперед використанням золототканих привізних тканин, прикрас або навіть готових закордонних предметів одягу.

У дослідженні розглядається розвиток ремесла і торгівлі, які були важливою економічною базою, на основі якої відбувалося формування міського костюма. Між Сходом і Заходом провадилась жвава торгівля, основні поставки сировини та предметів проходили через торгові шляхи Галичини, яка була немов би з'єднуваним вузлом між двома культурами.

Поряд з оглядом різних гатунків тканин, які побутували в середньовіччі та у пізніших часах, робиться спроба схарактеризувати спосіб їх використання і призначення в костюмі. Побутування в той чи інший період різних гатунків тканин було продиктовано формами та силуетом вбрання, а отже стильовими ознаками костюма.

Широкий вибір дорогіших привізних матеріалів забезпечував смаки та потреби аристократії. Водночас більша частина міщан шила свій одяг з тканин, виготовлених в міських осередках ткацтва. Архівні матеріали свідчать, що провідною галуззю домашнього ткацького промислу було виготовлення полотняних виробів - різних сортів лляного чи конопляного полотна, а також сукна, але в значно меншій мірі, чим полотна. З XVII і XVIII ст. є цінні вказівки про місцеве виробництво шовкових тканин у Лагодіві, Сокалі, Угневі, Куткові, Золочеві, Станіславі, Львові, де виробляли шовкові і золотолиті тканини, узорчаті пояси, різні стрічки.

У другому підрозділі "Еволюція форм вбрання" розглянуто матеріал, який дозволяє виявити генетичні корені зв'язків вбрання з наступними періодами. При розгляді костюма раннього середньовіччя увага в основному зупинялась на висвітленні форм вбрання знаті та князів, оскільки про їх костюм маємо найбільше відомостей. Харак-

теризувалися форма, силует вбрання, способи поєднання окремих елементів костюма, знакові ознаки. Це дало можливість зробити наступний висновок: слов'янський одяг мав багато спільного і подібного з вбранням інших народів, так як на його формування великий вплив мали середньовічна мода, яка формувалася на основі східних та римо-візантійських впливів. Це в першу чергу відбилося на вбранні пануючих верств - князів, бояр, дружинників, купців. Хоч їх одяг і складався з окремих елементів народного вбрання, проте став більш складним як по формі, так і за силуетом, збільшилася кількість його частин, з'явилися розетісні форми з розрізами зверху і знизу.

Одяг простих міщан відзначався стійкішими формами. Вони продовжували носити сорочку, штани, а в непогоду користувались хутряним плащем. У формах та крої міщанського вбрання було багато спільного з селянським.

У XIV-XVII ст. проходили важливі процеси розвитку одягу східнослов'янських народів, зокрема міського костюма Галичини.

У XVI- на початку XVII ст. у Західній Європі запанував мистецький стиль ренесанс. У Галичині його впливу в основному окремих деталей вбрання зазнав костюм вищих станів суспільства. Проте багато елементів в одязі залишалося традиційними. Чоловіки продовжували носити дві сорочки - верхню та нижню.

Вбрання міської знаті хоч і передбачало окремі елементи народного одягу, проте значно відрізнялося від нього. Верхнім одягом шляхти і заможних міщан був довгий сукняний одяг - "сукман", жупан, доломан, поверх якого одягали делії, кунтуші, шуби, ферезії. У дослідженні схарактеризовано форму, крій, силует цих видів вбрання, а також головні убори, взуття. Чисто західні елементи вбрання у XVI-XVII ст. були поширені серед шляхти,

наближеної до двору.

Жіноче вбрання було більш піддатливе частим змінам форм і силуету чим чоловіче. Воно еволюціонувало в руслі розвитку середньовічної європейської моди, набираючи нових стильових ознак і водночас зберігаючи декоративні якості костюма попередніх століть.

Починаючи з Княжої доби і до кінця XVIII ст. міський костюм Галичини досяг свого найвищого розвитку у формотворенні та використанні різних за видами та естетичними характеристиками тканин. Основні компоненти традиційного одягу були давньослов'янськими. Вони розвивались і еволюціонували на основі праслав'янських традицій, відбиваючи спільність походження східних слов'ян. Це насамперед тунікоподібна сорочка, яку носили навипуск і опоясували широким поясом. До неї чоловіки вбирали штани (порти), а жінки поясний одяг у вигляді прямокутної смуги тканини, обгортки або запаски. Давньослов'янські елементи виявляються і у верхньому вбранні - це свита прямиоспинного крою з клинами по боках, з довгими вузькими рукавами, підперезана поясом. Ці елементи також збереглися в рушничоподібному жіночому головному уборі, прикрасах, в художньо-декоративному вирішенні костюма.

Другий розділ дисертації "Стильові ознаки костюма міського населення Галичини кінця XVIII ст." складається з трьох підрозділів, де художні особливості костюма, його стильова еволюція розглядається на фоні розвитку і культури двох станів суспільства - аристократів і міщанства.

У першому підрозділі "Західноєвропейські елементи моди у композиційному та декоративному вирішенні костюма галичан" аналізується костюм аристократів і заможних верств міського населення Галичини, художні принципи декорування та форми вбрання якого

складалися в процесі творення та тісних взаємозв'язків з культурою інших народів.

Мода художнього стилю бароко, що поширився в Галичині ще з другої половини XVIII ст., а потім і рококо, створила новий зовнішній вигляд костюма, впровадивши нові гатунки тканин та врізноманітнівши прикаси. Жіночі та чоловічі форми вбрання у той час відзначаються значною приталеністю, що відрізняло їх від попередніх часів давньоруського костюма. В костюмі панівних верств галицької верхівки поряд з вишуканим кроєм вводиться велика кількість різних декоративних засобів - мережива, шнурів, стрічок, вишивки. Це свідчило про перевагу декоративного вирішення костюма того періоду над конструктивним.

На основі міщанських інвентарних описів того часу можна сказати, що міський патриціат, крім вбрання шитого за західною модою, мав в своєму гардеробі жупани, делії, кунтуші східного походження, що стали традиційним строєм на Україні не тільки у знаті, а й у заможного козацтва. Їх назви, які часто повторюються в переліку майна, говорять про широке використання і популярність цих елементів костюма як у міського населення Галичини, так і в цілій Україні, про що свідчить велика кількість гравюр, малюнків з зображенням цього вбрання. Жупани й кунтуші збереглися в посуті давніх міщанських галицьких родин аж до початку ХХ ст.

У дослідженні схарактеризовані основні компоненти чоловічого вбрання, зокрема жупани і кунтуші, які у XVIII ст. стали офіційно визнаною шляхетською формою, а також звернено увагу на певні принципи колористичного вирішення костюма. Нижній одяг - жупан завжди був світлого кольору, а верхній кунтуш - темного. Другим видом верхнього додаткового вбрання поширеного серед міщанського стану XVIII ст. були киреї. Як обов'язковий і важливий компонент

костюма галицької шляхти згадується пояс, який підлягав частим змінам художніх та конструктивних особливостей.

У кінці XVIII ст. все більшої популярності серед аристократичних кіл набирають костюми, шиті за західними взірцями.

Жіночі костюми починаючи з половини XVII ст. і до кінця XVIII ст. витримані в пануючому тоді в Європі вичурному стилі бароко і рококо, а потім, на зламі XVIII - XIX ст. - вони стають більш простими і строгими за формою. Однак в середовищі галицької шляхти та магнатів збереглися деякі традиційні форми вбрання, основані на давніх місцевих традиціях. Це відображено в особливостях крою, декоруванні суконь, спідниць, верхнього вбрання і особливо головних уборах.

Модні сукні заможної галицької шляхти та міщан складалися з двох частин - облягаючого ліфа та широкої спідниці на каркасній основі з залізних прутків, обтягнутих полотном. У другій половині століття спідниці сильно розширюються і набирають овальної форми. Костюм досить чіткий по силуету ґрунтується на ефектних контрастах стилю рококо.

На основі збережених оригінальних зразків вбрання та образотворчих джерел робиться художньо-конструктивний аналіз, визначаються основні, найхарактерніші види вбрання та простежуються особливості його побутування.

Таким чином, частина галицького панства, особливо з привілейованих верств населення, костюм яких піддавався сильним впливам Заходу, носила одяг, шитий за чужоземними, іноді змодифікованими через місцеві традиції модними взірцями. Цінність таких строїв визначалася коштовними тканинами. Міський костюм того часу шили на зразок французької, а в кінці століття - англійської

моди, яка була представлена як в одезі галицьких дворян, так і багатих міщан. Давніх стрοїв майже до кінця XVIII ст. притримувалась у місті в основному середньозаможна шляхта. Відстоюючи свої традиції вольності в боротьбі з прагненням королів до абсолютної влади, шляхта виступила проти чужоземних впливів на традиційний державний устрій, підкреслюючи тим самим відданість давнім звичаям.

У другому підрозділі дисертації "Традиційні форми одягу та особливості побутування окремих костюмних комплексів" документальні матеріали, зокрема іконографічні джерела, архівні свідчення і згадки мандрівників дають можливість встановити одяг тієї частини населення, яка зберігала і носила в містах традиційні форми вбрання.

Середньозаможні і бідні міщани - ремісники, дрібні купці, прислуга, що в основному були вихідцями з сільських місцевостей, продовжували носити в містах традиційний костюм, але вже з дещо ускладненими його характерними елементами. Їх міський костюм відрізнявся більшою кількістю компонентів вбрання, які до нього входили, і більшою значною диференціацією комплексу. Якщо у селян сорочка та штани були іноді єдиними елементами вбрання, то у міщан вони відігравали роль нижньої білизни, поверх якої часто вбирали ще верхній додатковий одяг.

Крім того, більшу частину трудового населення міст становили ремісники, основним заняттям яких було ремесло, яке ніколи не було повністю відокремлене від землеробства. Це також позначилося на формуванні їх комплексу вбрання. Для всіх цих категорій міщан у Галичині виходили спеціальні закони. Так, ще з другої половини XVII ст. законом заборонялося мати міщанству дорожочінності, шовкові тканини, дорогі вбрання, а також хутра з соболя, рисі, чор-

ної лисиці та шовкові пояси.

Соціальна диференціація в міському костюмі Галичини позначилася насамперед на якості тканин. Міська біднота шила одяг з домотканих тканин. Серед майна заможніших міщан часто траплялися імпортні полотна.

У третьому підрозділі "Засади художньо-естетичного вирішення міського вбрання" розглядаються способи та техніки оздоблення. Художні принципи їх декорування склалися в процесі створення самих виробів.

Серед різних декорних засобів міського костюма на особливу увагу заслуговує гаптування. У Галичині ще у XVII ст. вишивання золотом, сріблом та шовком набуло такого великого розвитку, що виділилося в окреме так зване гаптарське ремесло.

З огляду на орнаментально-композиційне вирішення можна виділити дві групи вишивок XVIII ст., якими прикрашали жіночі та чоловічі костюми багаті і незаможні верстви міського населення Галичини. Одні з них користувалися шовковими нитками в поєднанні з золотими та срібними техніками стебнівки, гладі. До другої групи належать шовкові вишивки, в яких не має крапель золотих, срібних та металевих ниток. Як приклад такого використання шиття можуть бути збережені оригінали вбрання - дворянські фраки та камізьки, що відзначаються продуманістю та ніжністю кольорових зіставлень, багатством орнаментального вирішення. Композиційні схеми вишивки були завжди підпорядковані призначенню та формі предмета.

Поруч з гаптуванням характеризуються інші засоби оздоблення, а саме декорування одягу кольоровим і золотим шнуром, оздоблення тасьмою чи аплікацією, різними по формі чи структурі гудзиками. Особливо популярним було використання мережива. Ним оздоблювали

(чепчиків) до викладених мереживом переду жіночих та чоловічих черевиків. Мереживом прикрашали різні деталі та елементи костюма: манжети, горсети, шалі; хусточки до носа, фальбанки, фартушки. Простежуються відмінності у технічних та композиційно-художніх способах декорування костюма знаті і міщан.

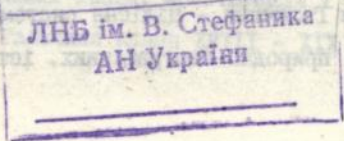
Серед розглянутих видів і типів оздоб визначалися естетичні принципи їх формотворення, серед яких на першому місті була декоративність.

Третій розділ "Мода і художні стилі міського костюма Галичини XIX століття" включає три підрозділи.

В ньому дається характеристика художньо-стильової спрямованості костюма, яка виражається в основних формах і пропорціях, способі носіння, використанні певних тканин і кольорових зіставлень, характері прикрас.

Зміна художнього стилю доби, вплив мистецтва видозмінюють форми і характер міського костюма Галичини XIX ст. Проте саме в XIX ст. ці зміни відбувалися досить часто. Пов'язано це з таким фактором, як мода, роль якої особливо при вивченні міського костюма XIX ст. Особливо яскраво й активно проявляє себе мода в костюмі, який найбільш піддатливий частим змінам об'ємних, площинних і лінійних форм. На зламі XVIII-XIX ст. мода поступово виробляє нові особливості костюма і готує становлення нового художнього стилю.

Якщо в попередні століття певний стиль панував досить довго (наприклад, у XVIII ст. - бароко, а потім рококо в Галичині), то для XIX ст. характерне формальне з'єднання різних художніх стилей, що притаманно мистецтву даного періоду. В міському костюмі Галичини помітні використання елементів античності і готики (пер-

Галичини помітні використання елементів античності і готики (перша половина століття), рококо і бароко (в середині і другій половині XIX ст.). Ці елементи читаються в орнаменті тканин, в кольорі, фактурі, в декоративному і конструктивному вирішенні костюма.

Історичний процес розвитку міського костюма Галичини в суспільстві з соціальним розшаруванням диференціюється, породжуючи різноманітність типів і форм костюма.

Німецький вчений і мандрівник Йоган Коль, подорожуючи по Галичині, зокрема, перебуваючи у Львові в 1838 р., відзначив у своїх записках, що "тут (у Львові) одягаються тепер по-французьки або по-німецьки".

У дослідженні звернено увагу на силует костюма. На початку століття силует костюма ампір наближався до циліндричного окреслення високої стрункої колони, а потім він все більше декорується і стає переважаним завдяки поперечному по лінії низу декоруванню мереживом, рюшами, воланами. Ще більше змінюється силует в середині XIX ст. з появою широких спідниць на кринолінах. Не зважаючи на незручність і непрактичність таких спідниць, їх починають носити широкі кола міст Галичини. Лише у другій половині XIX ст. відбувається повернення до стрункого витонченого силуету фігури.

У Висновках узагальнюються основні положення і формулюються підсумки дослідження.

Історія міського костюма Галичини є яскравою сторінкою міської культури всієї України. Одяг, костюм як один із сформованих видів декоративно-прикладного мистецтва тісно пов'язаний з історією і своїми традиціями сягає глибокої давнини.

Міський костюм Галичини - цілісна система художніх засобів, сформованих на базі природно-географічних, історико-культурних та

економічних факторів. Це складне синтетичне питання охоплює широке коло питань матеріальної та духовної культури. З огляду на це у дослідженні застосований системний підхід, який найбільше відповідає вивченню міського костюма Галичини як важливого об'єкта мистецтвознавчого аналізу, оскільки передбачає його комплексну оцінку крізь призму часового та художньо-образного світобачення.

Костюм населення Галичини упродовж всієї історії розвивався на тлі загальноєвропейської цивілізації, чому великою мірою сприяло географічне розташування Галичини на перехресті різних культур. Основні поставки сировини та предметів вбрання проходили через торгові шляхи Галичини, що була немов би з'єднуючою ланкою між двома культурами - Сходом і Заходом. Тканини та одежа, яку привозили з інших міст, країн, або виготовляли в самих містах Галичини своєю різноманітністю та кількістю певною мірою сприяли розвитку культури вбрання, збагачення традиційного костюма та утворенню цілком нових його форм.

Упродовж досліджуваного періоду виявлено, що в результаті значних історичних та соціально-економічних змін в суспільстві склалась велика різноманітність комплексів вбрання зі своїми стильовими характеристиками, які відповідали різним соціальним групам населення.

Паралельний аналіз цих компонентів вбрання, визначення спільних і відмінних особливостей їх формування проводився на фоні стильової еволюції європейських форм вбрання. Це дало змогу виділити характерні стильові ознаки міського костюма у Галичині в основі яких лежать відмінності принципів формотворення силуету вбрання, співвідношення його частин - пропорцій форми, характер і спрямування обмежувальних ліній, конструкція і крій.

Міський костюм Галичини кінця XVIII - XIX ст. з однієї сто-

рони відображав смаки вищих міських верств суспільства, а з другої - національно-специфічні особливості, які склались на даній території упродовж століть. Давній спосіб носити одночасно два верхніх вбрання у Галичині залишався без змін: нижнє - відносно коротке та облягаєче за силуетом, а верхнє - більш просторе і довге.

Художні особливості міського костюма Галичини формувались на основі тісних взаємозв'язків традиційного і нового в процесі єднання культурних протиріч. Серед основних проявів художньої специфіки слід відзначити збереження народних традицій і культурних засад українського національного. Саме ця специфіка міського костюма Галичини органічно поєднала стильові напрямки західноєвропейської культури з національними ознаками, створивши чудові зразки вбрання, які відповідали новим вимогам і віянням часу, допомогла знайти і виробити нові художні формотворчі принципи.

Збагачення художніх засад міського костюма відбувалося шляхом синтезу елементів формотворення і декору, з'єднання функціональних та естетичних якостей кожного елемента.

Міський костюм Галичини має глибоке коріння і багаті традиції, пов'язані з еволюцією форм вбрання. Його вивчення допоможе осмислити і розкрити художньо-образні критерії розвитку костюма представників різних соціальних прошарків населення, поступові зміни культурної орієнтації, багаті етнічні зв'язки та взаємовпливи. Міське вбрання формувалося згідно з соціальним становищем та матеріальним забезпеченням, з врахуванням естетичних та моральних норм, художнього стилю досліджуваної епохи. Воно може служити як показником станових, так і культурно-побутових взаємовідносин, сприяти комплексному дослідженню мистецтвознавчих проблем.

Публікації по темі дисертації

1. Шпирало Л.Р. Міський костюм Галичини другої половини XIX ст. // Народна творчість та етнографія. - 1993. - №4. - С. 71-74.
2. Шпирало Л.Р. Народний одяг зі збірок керамічної пластики фабрики Івана Левинського (До 140-річчя з дня народження І.Левинського) // Мистецькі студії. - 1991. - №1. - С. 49-50.
3. Одяг львів'ян XVII - середини XIX ст. // Декоративно-ужиткове та образотворче мистецтво: Історія, теорія, практика. Вип. 3. - Львів, 1992. - С. 42-49.
4. Мода і вбрання Галичини XIX ст. // Декоративно-ужиткове та образотворче мистецтво: Історія, теорія, практика. Вип. 4. - Львів, 1993. - С. 42-49.
5. Шпирало Л.Р. Народний одяг Галичини кінця XIX - початку XX століть (за матеріалами колекції керамічної пластики фабрики Івана Левинського у Львові) // Етнографічна спадщина і національне відродження: Тези доп. та повідом. міжнарод. наук. конф. квітень 1992. - Київ, 1992. - С. 257-258.

Shpyralo Liliya Romanivna

Town-dress of Galichina at the end of XVIII-XIX centuries

(indications of style)

Thesis presented for a degree of master of art on the speciality
17.00.06 - Decorative and applied arts.

Lviv Academy of art. Lviv, 1995.

Manuscript is defended containing the complex investigation of style indications of town-dress in Galichina as a inseparable part of Ukrainian decorative and applied arts. The factors, which define the originality of this phenomenon are exposed. The class character of town-dress complexes of different social groups are analyzed. Special attention spared to role of folk traditions in creation of separate kinds and types of Galichina's town-dress. The art features of dress according to interinfluence of social and ethnic factors in perception of stylistic novations are examed and analyzed.

Basic proportions of thesis set out in five scientific publications.

Key-word: town-dress, Galichina, style, art features.

Шпырало Лилия Романовна.

Городской костюм Галичины конца XVIII-XIX столетия.

(стилевые признаки)

Диссертация на соискание ученой степени кандидата
искусствоведения по специальности 17.00.06 - Декоративное и
прикладное искусство.

Львовская Академия искусств, Львов, 1995.

Защитається рукопись, що містить комплексне дослідження
стилевих особливостей городського костюма Галичини як неотъем-

лемой составной части украинского декоративного и прикладного искусства. Выявлены факторы, определяющие своеобразие этого явления.

Проанализирован сословный характер комплексов городской одежды разных социальных групп. Особое внимание уделено роли народных традиций в создании отдельных видов городской одежды Галичины. Рассмотрены и проанализированы художественные особенности костюма соответственно к взаимовлиянию социальных и этнических факторов в восприятии стилистических новаций.

Основные положения диссертации изложены в пяти научных публикациях.

Ключові слова: міський костюм, Галичина, стиль, тубожні особливості.

Підписано до друку 6.09.95 р. Формат 60x84 1/16.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 1,0. Тираж 100. Зам. 806.
Друк. ПТУ в 58. 290008. Львів, Ів. Федорова, 9.

281684

AB

33414

AB 33.414

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]